VÉRKÖPÉS – MÁR MEGINT

Dr. Molnár F. Tamás[a,b]
[a]*PTE ÁOK Orvosi Készségfejlesztő és Innovációs Központ Műveleti Medicina Csoport, Pécs*
[b]*Petz Aladár Egyetemi Oktató Kórház, Sebészeti Tanszék (PTE ÁOK)*
Szt. Sebestyén Mellkassebészeti Részleg, Győr

A haemoptoe vagy haemoptysis – kinek melyik megnevezés tetszik – drámai jelenség. A világosi mezőre tartó, visszavonuló magyar csapatok egyik tábornokát látjuk; szűk törzse számára tart eligazítást. Íme a jelenet:
„A lugosi templom előtt elterülő téren találtam Guyont. Lóhátról, rekedt hangon, láthatóan erőlködve, közben-közben vért köpve német beszédet tartott a körülötte álló tiszteknek. Beszédéből egy mondat ma is fülembe cseng: „Ich garantiere Ihnen der Pardon".

Dr. Lumniczer Sándor
(1821–1892)

1. kérdés:
Az 1848-49-es szabadságharc szomorú alkonyi jelenetének szemtanúja katonaorvos. Ki lehetett ő?
a. Dr. Markusovszky Lajos
b. Dr. Balassa János
c. Dr. Korányi Frigyes
d. Dr. Lumniczer Sándor
e. Dr. Flór Ferenc

Bő egy évszázaddal később, Robert Koch és Konrad Röntgen időközbeni meghatározó felfedezéseinek dacára a vérköpés még mindig a halál előszobájába való belépés rémével fenyegetett.
A nagyon is népszerű kémregénysorozat szerzője az elkerülhetetlen végzettel való szembenézés érzékeltetésére 1956-ban kiválónak találta a hasonlatot.
„A kövér fickó feltápászkodott és azzal a rettenettel nézett Bond szemébe, amivel egy tuberkulotikus beteg mered a zsebkendőjébe."

2. kérdés:
Mi a regény címe?
a. Voodoo
b. Gömbvillám akció
c. Dr. No
d. Oroszországból szeretettel
e. A gyémánt örök

Az egyébként meglepően jó stílusban megírt (az eredetiben mindenképpen, az 1990-es években szakmányban készült magyar fordításokból már kevésbé kitetsző) kalandos kémregények szerzője napi három doboz cigarettát szívott; az élet allegorikus gyertyáját

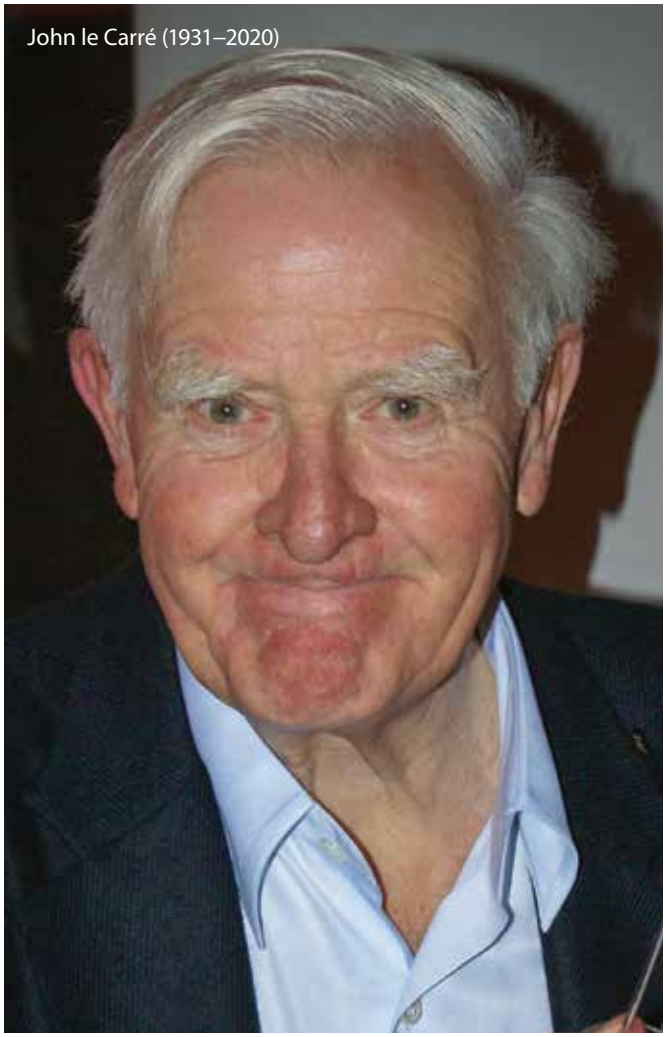
pedig mindkét végén égette. Bár a tüdőrák és/vagy a COPD, illetve a szívinfarktus egyaránt fenyegette – az utóbbi meg is marta – gyomorvérzésben halt meg, 56 évesen.

3. kérdés:
Ki a szerző?
a. Ian Fleming
b. John le Carré
c. Sommerset Maugham
d. Graham Greene

Bár a streptomycin megjelenése az 1950-es évek elejétől gyökeresen megváltoztatta a tuberkulózis kórjóslatát, streptomycin bizottságok – a mai onkoteamek, illetve a „személyre szabott gyógyítás" kissé perverz előfutáraként – egyenként döntötték el, hogy ki kaphat a ritka szerből. (Mondjuk az „egyéni méltányosság" kifejezés sem melegíti a bőrszínre, fajra, nemre, vallásra való tekintet nélküliségre felesküdött orvosi szívet.) A következő – valóban paradigmatikus váltást hozó – nagy ugrást a rifampicin felfedezése jelentette.

4. kérdés:
Melyik évtizedről mondhatjuk, hogy a tuberkulózis hátrébb szorult a Nagy Gyilkosok listáján?
a. az 1950-es évek: a boomerek nemzedéke (nekünk: Ratkó-gyerekek)
b. az 1960-as évek: a rock and roll nemzedék (nekünk: a kádári konszolidáció)
c. az 1970-es évek: a hippi korszak (nekünk: a lazulás évei)
d. az 1980-as évek: a reagani csillagháború évei (nekünk: a remény évei)

Jó hírek – a múlt század elejéről (levélrészlet):
„Szíves elnézését kérem azért, hogy annyi ideje mit se írtam Önnek, holott megígértem volt s különben is tartoztam levéllel. (…) Különben itthon mostanában egyéb dolog is tartóztat: öcsémnek, apámnak való kisebb segítségek végzése.
Közérzetem jó, a vérköpés az idén úgy látszik elmarad s itthon elég jó életem is van. Úgyszólván az egész napot a Nagyerdőn töltöm, sokat olvasok s szorgalmasan tanulok franciául. (…) A novelláról jut eszembe, hogy kedves meglepetés volt számomra a Horváth Tibor

John le Carré (1931–2020)

dolgának megjelenése a Nyugatban s ha gratulálnak neki, szíveskedjenek csatolni az én üdvözletem is."

5. kérdés:
Ki a debreceni költő, akinek ebben az évben – 1908-ban – elmaradt a vérköpése?
a. Tóth Árpád
b. Juhász Gyula
c. Ady Endre

A vérköpés a szocialista néphadseregbe való besorozás alóli menekvés egyik útja is volt. Véresre szívott íny, felpiszkált garat, szerencsés orrvérzés – csak hogy néhányat említsünk a források közül. A költő-író Garaczi László számára a játékkatonákkal való foglalatosságot már messze maga mögött hagyó, immár sorköteles ifjúkor egyik motívuma. A prózai és a lírikus én mindenesetre ezzel a trükkel szolgálatra alkalmatlanná nyilváníthatta magát: neki sikerült.

6. kérdés:
A négy „lemur" kötet közül melyikben szerepel vérköpés?
a. Mintha élnél (1995)
b. Pompásan buszozunk! (1998)
c. Arc és hátraarc (2010)
d. Wünsch-híd (2015)

Zárásul a tüdő eredetű vérköpés gyógyszeres terápiájának múltjába nyúlunk vissza.
Cipőt a cipőboltból, tüdőbajra tüdőfüvet. Clusiusnak a pannóniai flóráról szóló művében 1583-ban szerepel a „Pulmonaria" neveként a tüdőfű. 1595-ben „tyd fyu", 1708-ban a „tüdő-fü 'Pulmonaria" formában olvasható. Mária Terézia birodalmában – Ugocsa non coronat! – 1767-ben német tükörszóval „Lungenkraut"-ként találkozunk vele. Másoknál (Csapó József, 1775; Benkő József 1783) szintén ezen név, illetve „teppegetett tüdö-fü" néven találjuk. (Hogy mi lehet a teppegetés, arról halvány fogalmunk sincs.) Erdélyben az *Agrimonia eupatoria* neve tüdőfű, illetve pulmonvirág. A növény fenotípusa keltette fel a gyógyulni vágyó beteg figyelmét. A Pulmonaria virága bíborpiros-kékes színével a tüdő színéhez hasonlít, tüdőbaj ellen kezdték használni. Matthiolus is a tüdővész és a vérköpés ellen alkalmazta. Csapó azt írja, hogy „embernek mindenféle

Dr. Korányi Frigyes (1828–1913)

Pettyegetett tüdőfű (Pulmonaria officinalis)

(Fotó: Müller Tamás, Wikimedia Commons)

Tüdöbéli nyavalyáiban kiváltképen használatos", illetve „száraz betegségben, melly a' tüdöben lévö sülyböl 's annak belső sebeiböl" származik, sokat használ, „köhögös ember théá gyanánt nagy haszonnal élhet véle", sőt „kehes szarvas marháknak adják enni ez füvet, és meg-épülnek".

7. kérdés:
Az idegen nyelvű megfelelők között melyik a kakukktojás?
a. Lungenkraut (német)
b. pulmonaire de bois, herbe aux poumons (francia)
c. plícník (cseh)
d. pulmonary grass (angol)
e. plúcnik, plucovník (szlovák)
f. plucnjak (horvát)
g. plunik (szlovén)

MEGOLDÁSOK

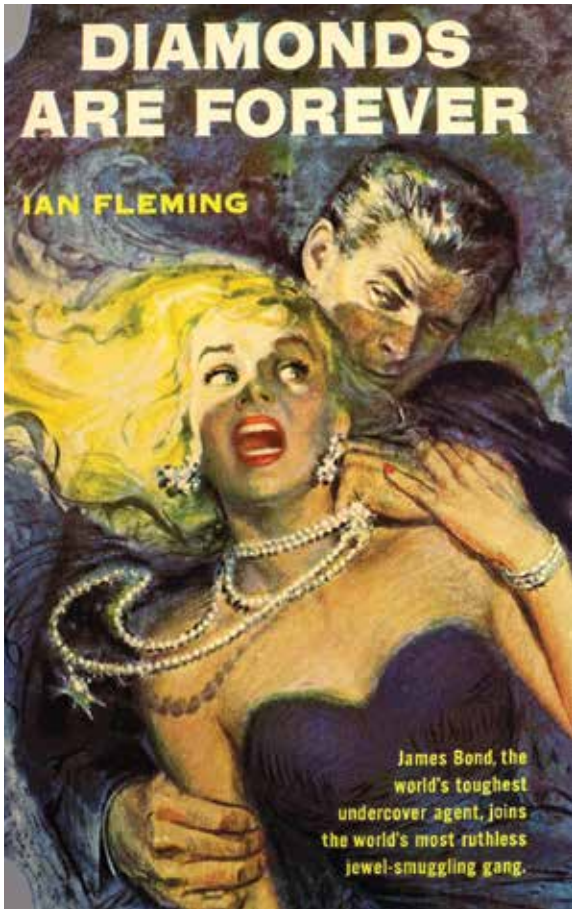
1. válasz:
c. Valamennyien katonaorvosként és zömmel sebészként szolgálták a hazát a szabadságharcban. A kinikai pontosságú visszaemlékezés szerzője az akkor már báró Korányi Frigyes. Forrás: Orvosképzés 1928-as Különfüzet; 60. oldal. (Másutt: Az 1848-49-es szabadságharc egészségügye és honvédorvosai. Szerkesztette: Kapronczay Károly. 2000; 286. oldal.)

Ian Fleming (1908–1964)

2. válasz:
e. A gyémánt örök. Az eredeti szöveg iránt érdeklődők számára: „The fat man scrambled to his feet and stood looking into Bonds eyes fearfully as a tuberculotic looks into his handkirchef." Ian Fleming: Diamonds are forever (1956) Signal Book, New York, USA 1959; p. 150.

Garaczi László (1956–)

(Fotó: Déri Miklós, Wikimedia Commons)

3. válasz:
a. Ian Fleming (1908–1964)

4. válasz:
c. A rifampicin felfedezésétől (1965), majd megjelenésétől (Olaszország 1967, USA 1971), a hetvenes évek elejétől számoljuk a tüdővész leszálló ágát; legalábbis a Föld szerencsésebb részein. A gyógyszer jelentőségét mutatja, hogy a mellkassebészeti paradigmaváltás – tuberkulózis sebészetből ráksebészetbe – is erre az évtizedre esik.

5. válasz:
a. Tóth Árpád. Forrás: Nagy Zoltán: Tóth Árpád leveleiből. Debrecen, 1909. július 25. Késes u. 32. Közli: Nyugat 1938; 6: 7

6. válasz:
d. Wünsch-híd

7. válasz:
d. a tüdőfű angol neve helyesen: lungwort ■